

Een koffer vol verhalen

Het Nederlandse slavernijverleden uitgelegd in concrete verhalen

Maria Karg geeft al vele jaren gastlessen over het Nederlandse slavernijverleden. Het verleden wordt door haar dichterbij gehaald. Dat doet ze onder andere door de geschiedenis van haar Surinaamse familie te verweven met de wereldwijde geschiedenis van slavernij. Ze reist veel en brengt met haar koffer met verhalen bezoeken aan scholen door het hele land.

Maria Reinders-Karg is antropoloog en directeur van Stichting Stil Verleden.

In mijn presentaties laat ik meestal een prent zien van Affie, een meisje van negen jaar. De afbeelding is gemaakt in 1859 door Adriaan Martini van Geffen. Die was werkzaam in het gerechtshof in Paramaribo. Daarbij laat ik ook altijd het slavenregister met haar naam en die van anderen zien. Bovenaan staat de eigenaar. Vier jaar later werden ze vrijgemaakt. In het tweede slavenregister dat ik laat zien, wordt als eerste de naam van mijn overgrootvader vermeld. Hij was slaveneigenaar. Daaronder staan de namen van de slavin, met wie hij later trouwde, en haar drie zonen. Hij kocht ze later alle vier vrij. Daarmee wordt het een verhaal met twee kanten, dat heel dicht bij mij staat. Het is goed om de leerlingen dit verhaal mee te geven. Wie ben je en wat is je identiteit? Oordeel niet te snel. Een (levens)verhaal is vaak niet zo eenvoudig als het lijkt.

Kritisch kijken

Voordat ik bij Stichting Stil Verleden (SSV) kwam, werkte ik acht jaar voor het Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis (NiNsee), waar ik verantwoordelijk was voor educatie en presentatie. Na een subsidiestop in 2013 werd de Stichting Stil Verleden opgericht. SSV informeert een algemeen publiek over het Nederlandse aandeel in de

slavernij overal ter wereld, en wil mensen kritisch laten kijken naar de Nederlandse geschiedenis en de huidige samenleving. De missie van de Stichting Stil Verleden is het slavernijverleden vanuit verschillende invalshoeken onder de aandacht brengen van brede lagen van de samenleving. Dit gebeurt door middel van onderwijsprogramma's, lezingen en erfgoedwandelingen. Daarbij wordt aandacht besteed aan de slavernij in de voormalige koloniën en de handelsposten van de West-Indische Compagnie (WIC) en de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), de christenslaven (slavernij van Europeanen) en moderne vormen van slavernij.

De educatieve lessen van de SSV gaan over de rol van de WIC tijdens de trans-Atlantische slavernij. Die is bij Nederlanders het best bekend, mede omdat veel afstammelingen van die slaven nu in Nederland wonen. In de periode 1600-1863 werden in de gebieden van de WIC ongeveer 850.000 slaven naar de Amerika's verhandeld. Er waren destijds slavendepots op Curaçao en Sint Eustatius. In Suriname en Curaçao werden slaven tewerkgesteld op plantages en als huispersoneel. De slavernij werd op 1 juli 1863 afgeschaft. Het gebruik van slaven door de VOC in de Zuidoost-Aziatische archipel is relatief onbekend. In de gebieden van de VOC

werden tussen 1600 en 1860 1.135.000 slaven verhandeld. Zij kwamen uit Oost-Afrika, Madagaskar, India, Ceylon en andere eilanden, waaronder die van het toenmalige Nederlands-Indië. Zij deden werk als parasoldrager of werkten in de mijnen en in de huishouding. Deze slavernij werd formeel op 1 januari 1860 beëindigd. Maar het duurde nog tot 1910 voordat de slavernij in alle delen van de Indische archipel was afgeschaft.

Brandmerken

Ik gebruik een heel eenvoudige methode om een gevoelig onderwerp als slavernij te behandelen. Ik houd rekening met de beleevingswereld van leerlingen, zodat zij geen last kunnen krijgen van dit soms

Portret van Affie, een meisje van negen jaar. Gemaakt door Adriaan Martini van Geffen, 1859. Rijksmuseum, Amsterdam.

Maria Karg neemt haar koffer mee naar alle scholen mee waar ze komt.

ging met tweedejaars vwo aan de slag met een oefening in wetenschappelijk denken en werken. Een bijzondere mogelijkheid om hen uit te dagen, zodat er ruimte ontstaat voor verdieping. Maar eerst kregen de leerlingen een presentatie en zagen ze dat slavernij zowel in de 'Oost' als de 'West' plaatsvond. Dat de slavernij van de VOC eerder begon, groter van omvang was en later eindigde dan die in de 'West' (bijvoorbeeld Suriname). Dat slavernij van alle tijden is tot op de dag van vandaag.

De slavenregisters van Suriname stonden centraal in de gastles. Wat is de herkomst van de slavenregisters, van de inhoud en de vorm daarvan? De leerlingen kregen een inkijkje in bronnenonderzoek. Als zij na het vwo op de universiteit gaan studeren, weten ze alvast iets over het zoeken in websites van archieven, in dit geval in de slavenregisters. Met hun laptop gingen ze aan de slag en met de informatie van SSV hadden ze snel in de gaten hoe ze naar de juiste pagina van de website van het Nationaal Archief moesten gaan.

Daar vonden ze de informatie over Affie, een meisje dat in slavernij leefde en door de afschaffing van de slavernij haar vrijheid kreeg op 1 juli 1863. Het was een inkijkje in historisch onderzoek. Docente Karin beklemtoonde nog eens dat het belangrijk is om 'bronnen'

te vinden. Soms vind je in archieven informatie (bronnen) die je aan een nader onderzoek moet onderwerpen. De slavenregisters zijn een mooie start voor veel nazaten van slavernij en voor mensen geïnteresseerd in geschiedenis om ten aanzien van het Nederlandse slavernijverleden te onderzoeken hoe het 'eigentlich gewesen ist'.

Marrondorpen

Op een praktijkschool in Hoorn vroeg docent Sjon in zijn introductie wat de leerlingen nog weten van de film *Roots*. Handen gingen omhoog en herinneringen werden gedeeld. Mooi om te zien hoe goed mijn gastles over het Nederlandse slavernijverleden was voorbereid. Na de introductie startte ik de les met mijn familieverhaal; over hoe het slavernijverleden onderdeel van onze familiegeschiedenis werd. Volgens gingen we op tour door Paramaribo.

Eerst bekeken we de houten huizen en vervolgens de gebouwen waar de diverse religies worden beleden. Ze zijn vredig naast elkaar gebouwd. 'Kan dat ook in Nederland?' vroeg een leerling zich af. Dan gingen we naar het binnenland van Suriname, bezichtigden we marrondorpen langs de rivier, bekeken flora en fauna. Halverwege de achttiende eeuw kregen de meeste marrons – de van de plantages gevluchte slaven die zich in het binnenland

vestigden – zelfbestuur.

Daarna ging ik in op de vorig jaar gedigitaliseerde slavenregisters van Suriname. Deze slavenregisters werden in 1826 ingesteld door de Nederlandse overheid om illegale slavenhandel te voorkomen. De slavenhouders waren verplicht alle wijzigingen betreffende slaven bij te houden; een soort burgerlijke stand. En toen kwamen de verhalen van Affie en die van mijn overgrootvader.

Eurocentrisch perspectief

In het onderwijs is het slavernijverleden van Nederland lange tijd onbespreekbaar geweest. In de geschiedenisboeken werd er weinig of helemaal niets over geschreven. Dat is inmiddels aan het veranderen. Onder tussen zijn er verschillende onderzoeken geweest op welke manier het thema slavernij in de verschillende methodes is beschreven. Vrijwel alle schoolboeken schreven vanuit een eurocentrisch perspectief. Er werd geen aandacht besteed aan het perspectief van de inwoners van de koloniën en aan wat de invloed van de slavernij op hun bestaan zou hebben.

Na de onthulling van het Nationaal Monument Slavernijverleden in het Oosterpark in Amsterdam in 2002 volgden de slavernijmonumenten in Middelburg, Rotterdam en Hoofddorp. Er kwam meer aandacht en erkenning voor de betekenis van het slavernijverleden in sommige methodes. Mede door de discussie en de verschillende meningen die in het publieke debat naar voren kwamen, is veel in een stroomversnelling gekomen. Dat geldt vooral voor de grote steden, zoals Amsterdam en Rotterdam. Er is een toenemende aandacht voor het slavernijverleden, maar ondanks die toename behoeft de behandeling van het slavernijverleden in het onderwijs nog veel verbetering. De Stichting Stil Verleden tracht aan die behoefte te voldoen. ■